

Ryzyko Dysleksji. Symptomy.

opracowała Daniela Minota – terapeuta pedagogiczny

Skala Ryzyka Dysleksji (SRD) autorstwa prof. Marty Bogdanowicz jest narzędziem diagnostycznym, którego celem jest wczesne wykrywanie symptomów wskazujących na możliwość wystąpienia dysleksji rozwojowej, czyli specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Jest metodą pozwalającą na wczesne rozpoznanie dzieci zagrożonych niepowodzeniami w nauce czytania i pisania – jest narzędziem pomagającym wyłonić dzieci należące do grupy ryzyka dysleksji.

Celem SRD jest zwrócenie uwagi dorosłych na określone dziecięce zachowania, które sygnalizują obecność dysharmonii w rozwoju psychomotorycznym. Ta diagnoza winna ujawnić symptomy opóźnienia w rozwoju funkcji uczestniczących w czynnościach czytania i pisania. Objawy te zapowiadają możliwość wystąpienia trudności, które uniemożliwiają dziecku czynienie postępów w nauce.

Skala Ryzyka Dysleksji ma charakter przesiewowy – pozwala na wstępną diagnozę, która wymaga potwierdzenia wynikami uzyskanymi na podstawie pełnych badań diagnostycznych.

Dzięki SRD otrzymuje się orientacyjne wyniki pozwalające wytyczyć kierunek pracy z dzieckiem – umożliwiające określenie, które dzieci potrzebują dodatkowej obserwacji i pomocy pedagogicznej, ćwiczeń korekcyjno-kompensacyjnych, działań zmierzających do usprawniania funkcji rozwijających się z opóźnieniem, które powinny być skierowane na pogłębione badania diagnostyczne do poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Badanie SRD przeprowadza się za pomocą arkusza badania, zawierającego 21 stwierdzeń, ocenianych w skali od 1 do 4. Stwierdzenia dotyczą różnych symptomów ryzyka dysleksji. Cyfry na skali wskazują stopień nasilenia symptomów ryzyka dysleksji – stopień występowania cechy lub zachowania uznawanego za objaw opóźnienia w rozwoju. Na podstawie tych danych określa się sumaryczny poziom ryzyka wystąpienia dysleksji, a także poziom zaburzeń motoryki, funkcji wzrokowych i językowych oraz uwagi dziecka. Informacje o występowaniu zaburzeń w określonych sferach rozwoju mogą posłużyć jako wskazówki do pracy z dzieckiem.

Identyfikując trudności dziecka, dbamy o jego pomyślny start w szkole. Dziecko ryzyka dysleksji nie musi zostać uczniem dyslektycznym, jeśli wyrówna dysharmonie w rozwoju psychomotorycznym.

Jak rozpoznać ryzyko dysleksji?

Objawy ryzyka dysleksji są możliwe do rozpoznania na podstawie uważnej obserwacji dziecka, którą można prowadzić zgodnie z listą objawów opracowaną przez prof. M. Bogdanowicz.

Symptomy ryzyka dysleksji można dostrzec w kolejnych etapach rozwoju dziecka.

Symptomy ryzyka dysleksji charakterystyczne dla dzieci w wieku niemowlęcym, poniemowlęcym, przedszkolnym i wczesnoszkolnym według M. Bogdanowicz

motoryka duża

wiek niemowlęcy (0 – pierwszy rok życia)

- opóźniony lub nietypowy rozwój ruchowy, dzieci nie raczkują lub mało raczkują, gorzej utrzymują równowagę w postawie siedzącej i stojącej,
- dzieci przejawiają minimalne dysfunkcje neurologiczne, np. obniżony tonus mięśniowy, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do końca pierwszego roku życia

wiek poniemowlęcy (2 – 3 lata)

- opóźniony rozwój ruchowy, dzieci mają trudność z utrzymaniem równowagi, automatyzacją chodu
- później zaczynają chodzić, biegać

3–5 lat

- niska sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała, dziecko słabo biega i skacze
- trudności z utrzymaniem równowagi (chodzenie po linii)
- trudności z nauką jazdy na rowerze trzykołowym czy hulajnodze

6–7 lat

- obniżona sprawność ruchowa, dziecko słabo biega i skacze

- trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych (stanie na jednej nodze, chodzenie po linii) i z nauką jazdy na rowerze, hulajnodze, na nartach, łyżwach

7–10 lat

- mała sprawność ruchowa całego ciała
- dziecko ma trudności z nauczeniem się jazdy na dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach, na hulajnodze
- dziecko niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach wf, np. może mieć trudności z wykonaniem układów gimnastycznych

motoryka mała

wiek poniemowlęcy (2 – 3 lata)

- opóźniony rozwój motoryki rąk, dzieci są mało zręczne manualnie, nieporadne w samoobsłudze (np. myjąc ręce, ubierając się, jedząc łyżką, zapinając duże guziki)
- mała sprawność w zabawach manipulacyjnych (np. polegających na budowaniu z klocków)

3–5 lat

- niska sprawność ruchowa rąk, dziecko niechętnie wykonuje czynności samoobsługowe, ma trudności z sznurowaniem butów, zapinaniem guzików
- trudności z nawlekaniem koralików na sznurek

6–7 lat

- niska sprawność manualna: dziecko ma trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi, np. z zawiązywaniem sznurowadeł na kokardkę, zapinaniem guzików, używaniem widelca
- trudności w posługiwaniu się nożyczkami
- trudności z nabyciem właściwych nawyków ruchowych min. prawidłowego trzymania przyboru do rysowania: zbyt mocno przyciska narzędzia pisarskie, ręka szybko się męczy, wolno kreśli szlaczki

7–10 lat

- obniżona sprawność ruchowa rąk
- nieopanowane w pełni czynności samoobsługowe związane z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem)

- trudności z używaniem nożyczek

funkcje słuchowo-językowe

wiek poniemowlęcy (2 – 3 lata)

- opóźnienie rozwoju mowy, dzieci później wypowiadają pierwsze słowa (w pierwszy roku życia), w wieku 2 lat – zdania proste, w wieku 3 lat – zdania złożone

3–5 lat

- opóźniony rozwój mowy
- mały zasób słownictwa, trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań prostych
- wadliwa artykulacja wielu głosek
- częste przekręcanie słów
- neologizmy
- trudności z zapamiętywaniem krótkich wierszyków, piosenek
- trudność z zapamiętywaniem i przypominaniem nazw, zwłaszcza sekwencji nazw: pory roku, pory dnia, nazwy posiłków
- trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów (gdy zakończenie słów brzmi podobnie lub tak samo, np. kotek - płotek) i aliteracji (gdy początek słów brzmi tak samo, np. oko – okręt)

6–7 lat

- wadliwa wymowa, częste przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab), błędy gramatyczne
- trudności z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie
- trudność z zapamiętywaniem nazw, trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje (nazwy dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków, szeregi 4-cyfrowe)
- trudności z poprawnym używaniem wyrażenia przyimkowych, opisujących stosunki przestrzenne: *nad-pod, za-przed, wewnątrz- na zewnątrz*
- trudności z różnicowaniem i identyfikowaniem dźwięków mowy – głosek (słuch fonemowy), przy porównywaniu paronimów (np.: *gó**ra**-kura*)

- trudności z wydzieleniem sylab i głosek ze słów, ich syntetyzowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej)

7–10 lat

- trudności z zapamiętywaniem (np. tabliczki mnożenia, wierszy), szczególnie sekwencji (np. nazwy miesięcy, litery w alfabecie)
- wadliwa wymowa, przekręcanie złożonych wyrazów, używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym
- trudności z poprawnym używaniem wyrażień przyimkowych, opisujących stosunki przestrzenne: *nad–pod, za– przed, wewnątrz–na zewnątrz*
- wadliwa wymowa, częste przekręcanie trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. *sosa* lub *szosza*), błędy gramatyczne
- trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną: zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie; trudność z zapamiętywaniem nazw, mylenie nazw zbliżonych fonetycznie; trudność z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencji, jak nazwy dni tygodnia, pór roku, nazwy miesięcy
- trudności z nazywaniem i zapamiętaniem liter alfabetu, cyfr, powtarzaniem z pamięci szeregu słów oraz szeregów cyfrowych (złożonych z pięciu cyfr)
- trudności z szybkim wymienianiem nazw np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów
- wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków
- trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia

koordynacja wzrokowo-ruchowa

wiek poniemowlęcy (2 – 3 lata)

- opóźnienie rozwoju grafomotorycznego, dzieci nie próbują same rysować, w wieku 2 lat nie naśladują rysowania linii, w wieku 2 lat 6 miesięcy nie potrafią naśladować kierunku poziomego i pionowego linii, w wieku 3 lat nie umieją narysować koła

3–5 lat

- trudności z budowaniem z klocków
- niechęć do rysowania

- dziecko nie potrafi narysować koła (w wieku 3 lat) kwadratu i krzyża (w wieku 4 lat), trójkąta i kwadratu opartego na kącie (w wieku 5 lat)

6–7 lat

- trudności z rzucaniem i chwytaniem piłki
- dziecko źle trzyma ołówek w palcach (nieprawidłowy chwyt), ma trudności z rysowaniem szlaczków i odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowaniem rombu w wieku 6-7lat)

7–10 lat

- trudności z rzucaniem piłki do celu i chwytaniem
- niechęć do rysowania i pisania
- dziecko nie mieści się w liniaturze, zagina „ośle uszy” na rogach kartek zeszytu, zbyt mocno przyciska ołówek, długopis, ręka szybko się męczy, pisze wolno
- trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych

funkcje wzrokowe

3–5 lat

- trudności w składaniu obrazków według wzoru – układanie puzzli i mozaiki
- nieporadność w rysowaniu – rysunki są bogate treściowo i ubogie w formie

6–7 lat

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania konstrukcji z klocków, układania mozaiki – według wzoru
- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych np. figur geometrycznych, liter *m-n- u, l-t-t oraz p-b-d-g*

7–10 lat

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, na przykład podczas układania mozaiki według wzoru

- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki, z odróżnianiem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter *m-n*, *t-t*) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter *p-b-d*)

lateralizacja

3–5 lat

- obserwuje się brak przejawów preferencji jednej ręki

6–7 lat

- obserwuje się opóźnienie rozwoju lateralizacji, dziecko jest nadal oburęczne mimo prób ustalenia ręki dominującej

7–10 lat

- utrzymująca się oburęczność

orientacja w schemacie ciała i przestrzeni

3–5 lat

- dziecko ma trudności ze wskazaniem prawej lub lewej ręki

6–7 lat

- dziecko ma trudności z określeniem swoich części ciała, gdy określa je pojęciami: prawe-lewe
- ma trudności ze wskazaniem kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo, drzwi na lewo)

7–10 lat

- trudność z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określanie ich terminami: prawe-lewe
- trudności z określeniem położenia przedmiotów względem siebie
- pisanie liter i cyfr zwierciadlanie i/lub zapisywanie wyrazów od strony prawej do lewej

orientacja w czasie

6–7 lat

- trudności z określaniem pory roku, dnia

7–10 lat

- trudności z określaniem pory roku, dnia, czasu na zegarze
- mylenie kolejności w wymienianiu nazw miesięcy

czytanie i pisanie

6–7 lat (pierwsze próby)

- trudności w początkowej nauce czytania: wolno rozpoznaje litery, czyta bardzo wolno, najczęściej głośkuje i nie zawsze dokonuje syntezy, przekręca wyrazy, odczytuje wyrazy od tyłu, nie rozumie przeczytanego tekstu
- podczas pierwszych prób pisania – pojawia się pisanie liter i cyfr (znaków lieropodobnych) zwierciadlanie oraz odwzorowywanie wyrazów przez zapisywanie ich od strony prawej do lewej

7–10 lat

- trudności w czytaniu:
  - wolne tempo, prymitywna technika (głosowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), ale mało błędów
  - bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym wiele błędów
  - niewłaściwe i słabe rozumienie przeczytanego tekstu
- trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej: trudność z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (*F, H, Ł, G*); mylenie liter podobnych pod względem kształtu: *t-t-l, m-n*; mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni: *p-b-d*; popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów
- trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania słuchowego dźwięków mowy oraz opóźnieniem pamięci słuchowej i mowy: mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. głoski *z-s, w-f, d-t, k-g*), trudności z zapisywaniem zmiękczeń, mylenie głosek *i-j*, głosek nosowych *ą-om, ę-en*, nagminne opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab; pisanie wyrazów bezsensownych; bardzo nasilone trudności podczas pisania ze słuchu (dyktanda)

Literatura:

Marta Bogdanowicz – *Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie*, Gdańsk 2002